וְהָתְנַן – והרי שנינו במשנה (להלן נב:), לגבי אדם שיצא מחוץ לתחום במזיד, שלדעת חכמים אפילו אם יצא אמה אחת אינו רשאי להכנס, ואילו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אם יצא שְׁתַּיִם – שתי אמות, יְכָנֵס – רשאי הוא לשוב ולהכנס לתוך התחום, אבל אם יצא שָׁלֹשׁ אמות, לֹא יְכָנֵס. מבררת הגמרא: מַאי – מה הוא הטעם בשיעור זה של שתי אמות, לַאו – האם אין לומר, שרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעְמֵיהּ – סובר כשיטתו, דְּאָמַר במשנה להלן בסמוך, לגבי אופן מדידת ארבע אמות שנתנו חכמים ליוצא מחוץ לתחום, 'וְהוּא בְּאֶמְצָעָן', דהיינו, שיש לדון את האדם שיצא מחוץ לתחום כאילו הוא עומד באמצע ריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות, ולפיכך אינו רשאי לילך אלא שתי אמות לכל צד. וְנמצא לשיטתו שאַרְבַּע אַמּוֹת החדשות דְּיָהֲבוּ לֵיהּ רַבָּנָן – שנתנו לו חכמים ליוצא חוץ לתחום, כְּמַאן דְּמִיבַּלְעָן דָּמוּ – כאילו הן מובלעות בתוך תחומו הראשון, כיון שרשאי הוא לדברי רבי אליעזר לילך שתי אמות ממקום עמידתו, ועל ידי כך הוא מגיע עד לתחום אלפיים אמה של מקום שביתתו הקודם, ולפי שהתחומים דבוקים זה לזה יש לדון אותם כמובלעים. וְקָאָמַר – ועל כך אמר רבי אליעזר במשנה, שאם יצא שתי אמות מתחומו ישוב וְיָכֹל. אֲלָמָּא – יש ללמוד מכך, שהַבְלָעַת תְּחוּמִין מִילְּתָא הִיא – שתחומין המובלעים אלו באלו נידונים כתחום אחד, אף שלא שבת מתחילה באויר מחיצות התחום השני, ושלא כדברי רבה.

הגמרא מקשה על קושייתו של אביי: אָמַר לֵיהּ רַבָּה בַּר בַּר חָנָה לְאַבַּיֵי, וּמְדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָמוֹתְבַתְּ לֵיהּ לְמַר – וכי מדברי רבי אליעזר מקשה אתה על רבה, והרי נחלקו עליו חכמים שם במשנה, וסוברים הם שאפילו אם יצא אמה אחת אינו רשאי לשוב לתחומו הראשון, ונמצא שלשיטתם אין הבלעת תחומין מועילה כלל.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ אביי: אֵין – אכן מקשה אני עליו מדברי רבי אליעזר, משום דִּשְׁמִיעַ לִי מֵינֵיהּ דְּמַר – שמעתי מרבה, דַּעַד כְּאן לֹא פְּלִיגִי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – שלא נחלקו חכמים במשנה על דברי רבי אליעזר, אֶלָּא ביוצא חוץ לתחום לְצורך דְּבַר הָרְשׁוּת, שבזה הם סוברים שאפילו אם יצא אמה אחת אינו רשאי לחזור, ואין מועילה לו הבלעת התחומין, אֲבָל ביוצא לְדָבָר מִצְוָה מוֹדוּ לֵיהּ – מודים חכמים לרבי אליעזר שתחומין המובלעים אלו באלו נידונים כתחום אחד. ומאחר ומשנתנו עוסקת באדם שיצא לדבר מצוה, אם כן יש לתמוה מדוע סובר רבה שאין מועילה בה הבלעת תחומין.

שנינו במשנה: וְכָל הַיּוֹצְאִין לְהַצִּיל חוֹזְרִין לְמְקוֹמָן.

מקשה הגמרא: וַאֲפִילּוּ טוֹבָא – וכי אפילו אם נתרחקו היוצאים להציל מרחק רב ממקום רשאים הם לחזור, וְהָא אָמְרַתְּ רֵישָׁא – והרי שנינו ברישא של המשנה, שהיוצא מחוץ לתחום ברשות חכמים יש לו אַלְפַּיִם אַמָּה לכל רוח, וְתו לָא – ולא יותר.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אכן אין הם רשאים לילך אלא אלפיים אמה מן המקום שבו הם עומדים, וכוונת המשנה 'חוזרין למקומן' היינו שָׁחוֹזְרִין בִּכְלֵי זַיִן לְמְקוֹמָן. כלומר, שאף על פי שנסתיימה המלחמה מכל מקום רשאים הם ליקח עמם את כלי מלחמתם, ואינם צריכים להניחם במקום שבו הם עומדים.

הגמרא מקשה על הקושיא 'ואפילו טובא': וּמַאי קוּשְׁיָא – מה מקום יש להקשות סתירה מן הרישא של המשנה המפרשת שהיוצאים ברשות אין להם אלא אלפיים אמה, לבין הסיפא 'שכל היוצאים להציל חוזרים למקומם', דְּילְמָא – הרי יתכן לומר, שדין היוצאים לְהַצִּיל את ישראל ולהלחם בנכרים שַׁאנִי – שונה מדין היוצאים לשאר ענייני מצוה. דהיינו, יתכן לומר שהרישא של המשנה עוסקת באדם היוצא להעיד עדות החודש, או מיילדת היוצאת לילד, או היוצא להציל מן הנהר ובדומה, שכל אלו נתנו להם חכמים תחום אלפיים אמה לכל רוח, אך אינם רשאים לחזור למקומם הראשון, אם רחוק הוא יותר מאלפיים אמה, לפי שאינם צריכים לכך, אבל הסיפא של המשנה עוסקת ביוצאים להלחם בחיל הנכרים, ולהם התירו חכמים לשוב לעירם אפילו אם רחוקה היא מהם יותר מאלפיים אמה, לפי שיש לחוש שמא ירדפו האויבים אחריהם וישיגום.

ולפיכך מפרשת הגמרא את קושייתה באופן אחר: אֶלָּא אִי קַשְׁיָא – אם יש להקשות על הסיפא של המשנה שבה נתבאר 'שכל היוצאים להציל חוזרים למקומם', הָא קַשְׁיָא – כך יש להקשות. דְּתָנַן – ששנינו במסכת ראש השנה (כג:), לגבי היוצאים מחוץ לתחום בשבת כדי להעיד על חידוש הלבנה, בָּרִאשׁוֹנָה – בתחילה, קודם התקנה, לֹא הָיוּ העדים זָזִין מִשָּׁם – מן המקום שבו קיבלו בית דין את העדים, במשך כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, לפי שהיוצא מחוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות. הִתְקִין רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן, שֵׁיֵּשׁ לָהֶן רשות להלך אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. וְלֹא בְּאֵלּוּ בִּלְבָד אָמְרוּ חכמים שיש להם אלפיים אמה לכל רוח, אֶלָּא אֲפִילּוּ חֲכָמָה [–מיילדת] הַבָּאָה בשבת מחוץ לתחום כדי לְיַלֵּד, וְכֵן הַבָּא בשבת מחוץ לתחום כדי לְהַצִּיל מִן הַגַּיִס [–חיל נכרים] וּמִן הַגָּנָּב שעלה על גדותיו ושטף את העיר, וּמִן הַמַּפּוֹלֶת, וּמִן הַהֵילֵיקָה, כל אלו חֲרֵי הֵן כְּאַנְשֵׁי הָעִיר, ורשאים הם להלך בכל העיר, וְבנוסף לזה יֵשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

ועל כך יש להקשות: וכי היוצאים מתחומם להציל מן הגייס אינם רשאים להלך אלא אלפיים אמה וְתו לֹא – ולא יותר, וְהָא אָמְרַתְּ – והרי שנינו במשנתינו שכָּל הַיּוֹצְאִין לְהַצִּיל חוֹזְרִין לְמְקוֹמָן, ומשמע אֲפִילּוּ טוֹבָא – שאפילו אם יצאו למרחק רב רשאים הם לשוב למקומם.

ועל קושיא זו מתרצת הגמרא: אָמַר רַב [יְהוּדָה אָמַר רַב], אין כוונת משנתנו שרשאים הם לחזור אפילו יותר מאלפיים אמה, אלא כוונתה שֶׁחוֹזְרִין הם בִּכְלֵי זַיִן לְמְקוֹמָן, דהיינו, שאם עומדים הם בתוך אלפיים אמה לעירם רשאים הם לחזור למקומם כשכלי זיינם עליהם, ואינם צריכים להניחם במקום שבו הם עומדים עתה.

ומביאה הגמרא ברייתא המבארת את טעם ההיתר בזה: כְּדְתַנְיָא בברייתא, בָּרִאשׁוֹנָה – בתחילה, קודם התקנה, הָיוּ החוזרים מן המלחמה בשבת מַנִּיחִין את כְּלֵי זַיִנָּן בַּבַּיִת הַסָּמוּךְ ביותר לַחוֹמָה של העיר מבחוץ. פַּעַם אַחַת לאחר שחזרו מן המלחמה והניחו את כלי זיינם בבית הסמוך לחומה, הִכִּירוּ בָּהֶן הָאוֹיְבִים וְרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, וְנִכְנְסוּ הלוחמים לאותו בית כדי לִיטּוֹל משם את כְּלֵי זַיִנָּן, וְנִכְנְסוּ הָאוֹיְבִים אַחֲרֵיהֶן לבית, והיה הבית צר, וְדָחֲקוּ הלוחמים זֶה אֶת זֶה, וְהָרְגוּ זֶה אֶת זֶה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָרְגוּ בהם הָאוֹיְבִים. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִתְקִינוּ חכמים, שֶׁיִּהוּ הלוחמים חוֹזְרִין לְמְקוֹמָן בִּכְלֵי זַיִנָּן, ולא יניחום בבית הסמוך לחומה.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, לֹא קַשְׁיָא – אין להקשות סתירה בין המשניות, לפי שכל אחת מהן עוסקת באופן אחר. כָּאן – המשנה במסכת ראש השנה המתירה ללוחמים לחזור אלפיים אמה ולא יותר, עוסקת באופן שֶׁנִּצְּחוּ יִשְׂרָאֵל אֶת אוּמּוֹת הָעוֹלָם, ולפיכך אין לחוש שמא ירדפו הנכרים אחריהם, ואין צריך להתיר להם להלך יותר מאלפיים אמה. כָּאן – משנתנו, המתירה לחזור אפילו יותר מאלפיים אמה עוסקת באופן שֶׁנִּצְּחוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם אֶת עַצְמָן – את ישראל, ויש לחוש שמא ישובו וילחמו בהם, ועל כן התירו להם חכמים לשוב עד לעירם, אפילו אם רחוקים הם ממנה הרבה.

הגמרא מביאה דינים נוספים לגבי נכרים הנלחמים עם ישראל בשבת: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, נָכְרִים שֶׁצָּרוּ [–הטילו מצור] עַל עֲיָירוֹת של יִשְׂרָאֵל, אֵין ישראל יוֹצְאִין למלחמה עֲלֵיהֶם בִּכְלֵי זַיִנָּן, וְאֵין מְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת.

תַּנְיָא נָמִי הָכִי – שנינו כך אף בברייתא, נָכְרִים שֶׁצָּרוּ וכו' על עיירות ישראל, אין יוצאים עליהם בכלי זיינן ואין מחללים עליהם את השבת, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁבָּאוּ הנכרים להלחם עַל עֶסְקֵי מָמוֹן – לשלול שלל, אֲבָל אִם בָּאוּ הנכרים עַל עֶסְקֵי נְפָשׁוֹת – על מנת להרוג, יוֹצְאִין ישראל עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִנָּן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּבְעִיר הַסָּמוּכָה לַפֶּרֶץ – לגבול, דהיינו שעיר זו מפסקת בין ערי ישראל לערי האומות, אֲפִילּוּ אם לֹא בָּאוּ הנכרים להלחם עַל עֶסְקֵי נְפָשׁוֹת אֶלָּא עַל עֶסְקֵי [–על מנת ליטול מהם] תֶּבֶן וְקַשׁ, יוֹצְאִין ישראל עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִנָּן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת, לפי

המשך בעמוד קפ

שיש לחוש שמא ילכדו הנכרים עיר זו העומדת על הגבול, ומשם תהא שאר הארץ נוחה להכבש לפניהם.

אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מָנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן, וּכְבֶל – יֶשְׁנָה עיר בבבל, **שֶׁבָּעִיר הַסְּמוּכָה לַסֶּפֶר דֶּמְיָא** – שדינה כמו עיר הסמוכה לגבול, שמחללים עליה את השבת אפילו אם באו נכרים על עסקי ממון, **וְתַרְגּוּמָא** – והכוונה בזה לעיר **נְהַרְדְּעָא**, שהיתה סמוכה מצידה האחד למקומות שדרו בהם נכרים, ומצידה השני לעיירות שישבו בהם בני ישראל.

הגמרא מביאה ראיה לכך שעיר הסמוכה לספר מחללים עליה את השבת: **דָּרַשׁ רַבִּי דּוֹסְתַּאי דְּמָן** [–ממקום ששמו] **בִּירִי, מַאי דִּכְתִיב** – מה בא ללמדנו הכתוב (שמואל א׳ כג א) **'וַיַּגִּדוּ לְדָוִד לֵאמֹר, הִנֵּה פְּלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּקְעִילָה** [–שם מקום], **וְהֵמָּה שֹׁסִים** [–בוזזים] **אֶת הַגָּרְנוֹת'. תָּנָא** בברייתא, **קְעִילָה עִיר** של ישראל **הַסְּמוּכָה לַסֶּפֶר, הָיְתָה, וְהֵם** – הפלשתים **לֹא בָּאוּ** עליה **אֶלָּא עַל עָסְקֵי תֶּבֶן וְקַשׁ, דִּכְתִיב** – כמו שנאמר **'וְהֵמָּה שֹׁסִים** [–בוזזים] **אֶת הַגָּרְנוֹת', וּכְתִיב** בפסוק שלאחריו, **'וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּה' לֵאמֹר, הַאֵלֵךְ וְהִכִּיתִי בַּפְּלִשְׁתִּים הָאֵלֶּה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל דָּוִד לֵךְ וְהִכִּית בַּפְּלִשְׁתִּים וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת קְעִילָה'.** דהיינו ששאל דוד באורים ותומים ויצא להלחם בפלשתים, ומסר את נפשו להציל את יושבי קעילה, אף על פי שבאו עליהם על עסקי ממון, לפי שעיר הסמוכה לספר היתה. ויש להוכיח מכאן שמותר לחלל את השבת כדי להלחם בנכרים הבאים על עיר ספר, אף אם אינם באים אלא על עסקי ממון.

מבררת הגמרא: **מַאי קָמַבָּעְיָא לֵיהּ** – במה נסתפק דוד, שהוצרך לשאול באורים ותומים. **אִילֵימָא** – אם תאמר שנסתפק **אִי שָׁרֵי אִי אָסוּר** – האם מותר להלחם בפלשתים בשבת, אף שלא באו אלא על עסקי תבן וקש, או שאסור, אם כן מדוע שאל באורים ותומים, **הֲרֵי בֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי כַּיָּיִם,** והיה לו לשואלו שאלה זו, לפי שאין שואלים באורים ותומים ענייני איסור והיתר.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא** שאלתו היתה **אִי מַצְלַח אִי לָא מַצְלַח** – האם יצליח במלחמתו בהם או לא. **דַּיְקָא נָמֵי** – ואכן כך יש לדייק מדברי הכתוב, **דִּכְתִיב** שהשיב לו הקדוש ברוך הוא **'לֵךְ וְהִכִּית בַּפְּלִשְׁתִּים וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת קְעִילָה',** דהיינו, שתנצח את הפלשתים ותושיע את יושבי העיר, **שְׁמַע מִינָּהּ** שזו היתה שאלתו, אם יצליח במלחמתו או לא.

משנה

משנה זו עוסקת באדם ששבת מחוץ לעיר בתוך תחום אלפיים אמה, אך לא ידע שהוא סמוך לעיר.

מִי שֶׁיָּשַׁב בַּדֶּרֶךְ בערב שבת **וְלֹא יָדַע שֶׁחָשְׁכָה** עליו החמה, קנה שביתה במקומו **וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.** אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי.**

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לא קנה שביתה, וממילא **אֵין לוֹ** לילך **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** לכל רוח. דהיינו, שנתנו לו חכמים תחום של שמונה אמות על שמונה אמות, והוא עומד באמצעו, וממילא רשאי להלך ארבע אמות לכל צד.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יש לו ארבע אמות **וְהוּא** עומד **בְּאֶמְצָעָן.** דהיינו, אינו רשאי לילך ארבע אמות גם למזרח וגם למערב, שהן שמונה אמות על שמונה אמות, אלא נותנים לו תחום של ארבע אמות על ארבע אמות, ודנים אותו כאילו עומד באמצען, ונמצא שיש לו רשות לילך שתי אמות לכל צד.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְאִיזֶה רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ. כלומר, יש לו ארבע אמות על ארבע אמות, אך אין דנים אותו כאילו עומד באמצען, אלא רשאי לבחור לו צד אחד לילך בו ארבע אמות אלו.

וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה לרבי אליעזר, **שֶׁאִם בֵּירַר לוֹ** – בחר מתחילה ליטול תחום שתי אמות לכל צד, או שבחר ארבע אמות לצד מסוים, **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ** ולברור ארבע אמות לצד אחר.

הָיוּ שְׁנַיִם – שני בני אדם שישנו מחוץ לעיר בערב שבת בין השמשות, שיש לכל אחד מהם תחום ארבע אמות, אם היו **מְקֻצָּת** מארבע **אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה** מובלעות **בְּתוֹךְ** ארבע **אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה,** כגון באופן שעמדו במרחק שש אמות זה מזה, שיש ביניהם שתי אמות ששניהם רשאים להלך בהם, **מְבִיאִין** דברי מאכל המצויים עמם **וְאוֹכְלִין** ביחד **בָּאֶמְצַע** – בשתי אמות אלו המשותפות לשניהם,

רבי יהודה מביא ראיה לדבריו ממעשה שהיה עם רבי טרפון: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה הָיָה וְנִכְנַס רַבִּי טַרְפוֹן בִּלֹא מְתַכַּוְּוִין.** כלומר, מעשה היה ברבי טרפון ששבת סמוך לעיר, ולא ידע שהוא בתוך תחומה, ועל כן לא נתכוין לקנות שביתתו בתוכה אלא במקום שבו הוא עומד, ולאחר שנודע לו על כך נכנס לתוך העיר כאילו שבת בתוכה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את המעשה שהיה עם רבי טרפון: **תַּנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְחָשְׁכָה לוֹ** החמה בערב שבת, **וְלֹן מְחוּץ לָעִיר,** לפי שלא היה יודע שהוא עומד בתחומי העיר. **לְשַׁחֲרִית** – בבוקר יום השבת **מְצָאוּהוּ רוֹעֵי בָקָר, אָמְרוּ לוֹ רַבִּי חֲרֵי הָעִיר** עומדת **לְפָנֶיךָ, הִכְנַסְתָּ.** **וְנִכְנַס** רבי טרפון לעיר, **וְיָשַׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְדָרַשׁ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ.** **(אָמְרוּ לוֹ** לרבי יהודה), **וכי מִשּׁוּם** סבור אתה להביא **רְאָיָה** לדבריך, הרי יש לדחות ראיה זו, **שְׁמָא בִּלְבּוֹ** של רבי טרפון **הָיְתָה** מחשבה לקנות שביתה בעיר, ויודע היה שהעיר סמוכה למקום שביתתו בתוך אלפיים אמה, **אוֹ** שמא יש לומר **שֶׁבֵּית הַמִּדְרָשׁ** שבעיר **מוּבְלָע בְּתוֹךְ תְּחוּמוֹ הָיָה,** כלומר, עומד היה בתוך אלפיים אמה למקום שביתתו מחוץ לעיר, ולפיכך רשאי היה רבי טרפון להכנס לשם אף אם לא נתכוין לקנות שביתה בעיר.

משנה

משנה זו עוסקת באדם שישן בדרך בערב שבת בין השמשות, ולא נתכוין לקנות שביתה במקומו.

מִי שֶׁיָּשַׁן בַּדֶּרֶךְ בערב שבת, **וְלֹא יָדַע שֶׁחָשְׁכָה** עליו החמה, קנה שביתה במקומו **וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.** אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי.**

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לא קנה שביתה, וממילא **אֵין לוֹ** לילך **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** לכל רוח. דהיינו, שנתנו לו חכמים תחום של שמונה אמות על שמונה אמות, והוא עומד באמצעו, וממילא רשאי להלך ארבע אמות לכל צד.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יש לו ארבע אמות **וְהוּא** עומד **בְּאֶמְצָעָן.** דהיינו, אינו רשאי לילך ארבע אמות גם למזרח וגם למערב, שהן שמונה אמות על שמונה אמות, אלא נותנים לו תחום של ארבע אמות על ארבע אמות, ודנים אותו כאילו עומד באמצען, ונמצא שיש לו רשות לילך שתי אמות לכל צד.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְאִיזֶה רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ. כלומר, יש לו ארבע אמות על ארבע אמות, אך אין דנים אותו כאילו עומד באמצען, אלא רשאי לבחור לו צד אחד לילך בו ארבע אמות אלו.

וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה לרבי אליעזר, **שֶׁאִם בֵּירַר לוֹ** – בחר מתחילה ליטול תחום שתי אמות לכל צד, או שבחר ארבע אמות לצד מסוים, **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ** ולברור ארבע אמות לצד אחר.

הָיוּ שְׁנַיִם – שני בני אדם שישנו מחוץ לעיר בערב שבת בין השמשות, שיש לכל אחד מהם תחום ארבע אמות, אם היו **מְקֻצָּת** מארבע **אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה** מובלעות **בְּתוֹךְ** ארבע **אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה,** כגון באופן שעמדו במרחק שש אמות זה מזה, שיש ביניהם שתי אמות ששניהם רשאים להלך בהם, **מְבִיאִין** דברי מאכל המצויים עמם **וְאוֹכְלִין** ביחד **בָּאֶמְצַע** – בשתי אמות אלו המשותפות לשניהם,

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה הָיָה וְנִכְנַס רַבִּי טַרְפוֹן בִּלֹא מְתַכַּוְּוִין. כלומר, מעשה היה ברבי טרפון ששבת סמוך לעיר, ולא ידע שהוא בתוך תחומה, ועל כן לא נתכוין לקנות שביתתו בתוכה אלא במקום שבו הוא עומד, ולאחר שנודע לו על כך נכנס לתוך העיר כאילו שבת בתוכה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את המעשה שהיה עם רבי טרפון: **תַּנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְחָשְׁכָה לוֹ** החמה בערב שבת, **וְלָן מְחוּץ לָעִיר,** לפי שלא היה יודע שהוא עומד בתחומי העיר. **לְשַׁחֲרִית** – בבוקר יום השבת **מְצָאוּהוּ רוֹעֵי בָקָר, אָמְרוּ לוֹ רַבִּי חֲרֵי הָעִיר** עומדת **לְפָנֶיךָ, הִכְנַסְתָּ.** **וְנִכְנַס** רבי טרפון לעיר, **וְיָשַׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְדָרַשׁ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ.** **(אָמְרוּ לוֹ** לרבי יהודה), **וכי מִשּׁוּם** סבור אתה להביא **רְאָיָה** לדבריך, הרי יש לדחות ראיה זו, **שְׁמָא בִּלְבּוֹ** של רבי טרפון **הָיְתָה** מחשבה לקנות שביתה בעיר, ויודע היה שהעיר סמוכה למקום שביתתו בתוך אלפיים אמה, **אוֹ** שמא יש לומר **שֶׁבֵּית הַמִּדְרָשׁ** שבעיר **מוּבְלָע בְּתוֹךְ תְּחוּמוֹ הָיָה,** כלומר, עומד היה בתוך אלפיים אמה למקום שביתתו מחוץ לעיר, ולפיכך רשאי היה רבי טרפון להכנס לשם אף אם לא נתכוין לקנות שביתה בעיר.

משנה

משנה זו עוסקת באדם ששבת מחוץ לעיר בתוך תחום אלפיים אמה, אך לא ידע שהוא סמוך לעיר.

מִי שֶׁיָּשַׁב בַּדֶּרֶךְ בערב שבת **וְלֹא יָדַע שֶׁחָשְׁכָה** עליו החמה, קנה שביתה במקומו **וְיֵשׁ לוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.** אלו **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי.**

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לא קנה שביתה, וממילא **אֵין לוֹ** לילך **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת** לכל רוח. דהיינו, שנתנו לו חכמים תחום של שמונה אמות על שמונה אמות, והוא עומד באמצעו, וממילא רשאי להלך ארבע אמות לכל צד.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יש לו ארבע אמות **וְהוּא** עומד **בְּאֶמְצָעָן.** דהיינו, אינו רשאי לילך ארבע אמות גם למזרח וגם למערב, שהן שמונה אמות על שמונה אמות, אלא נותנים לו תחום של ארבע אמות על ארבע אמות, ודנים אותו כאילו עומד באמצען, ונמצא שיש לו רשות לילך שתי אמות לכל צד.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְאִיזֶה רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה יֵלֵךְ. כלומר, יש לו ארבע אמות על ארבע אמות, אך אין דנים אותו כאילו עומד באמצען, אלא רשאי לבחור לו צד אחד לילך בו ארבע אמות אלו.

וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה לרבי אליעזר, **שֶׁאִם בֵּירַר לוֹ** – בחר מתחילה ליטול תחום שתי אמות לכל צד, או שבחר ארבע אמות לצד מסוים, **שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ** ולברור ארבע אמות לצד אחר.

הָיוּ שְׁנַיִם – שני בני אדם שישנו מחוץ לעיר בערב שבת בין השמשות, שיש לכל אחד מהם תחום ארבע אמות, אם היו **מְקֻצָּת** מארבע **אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה** מובלעות **בְּתוֹךְ** ארבע **אַמּוֹתָיו שֶׁל זֶה,** כגון באופן שעמדו במרחק שש אמות זה מזה, שיש ביניהם שתי אמות ששניהם רשאים להלך בהם, **מְבִיאִין** דברי מאכל המצויים עמם **וְאוֹכְלִין** ביחד **בָּאֶמְצַע** – בשתי אמות אלו המשותפות לשניהם,

וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא זֶה [–אחד מהם] את פיתו או שאר חפציו מִתּוֹךְ ארבע אמות שֶׁלּוֹ לְתוֹךְ שתי אמות החיצוניות שֶׁל חֲבֵרוֹ, לפי שהם חוץ לתחומו.

הָיוּ שִׁלְשָׁה אנשים, שנים החיצונים מרוחקים זה מזה שמונה אמות, וְהָאֶמְצָעִי מוּבְלָע בֵּינֵיהֶן – עומד באמצע בין שניהם, ונמצא שיש לו שתי אמות משותפות עם כל אחד מהם, הוּא מוּתָּר להשתמש עִמָּהֶן – עם כל אחד מהם, בשתי האמות המובלעות לו עמהם, וְהֵן מוּתָּרִין להשתמש עִמּוֹ באותן שתי אמות, וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים אֲסוּרִין להשתמש זֶה עִם זֶה, שהרי אין להם תחום המשותף לשניהם.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה – לְמִי יש לדמות דין זה, לְשֶׁלֹּשׁ חֲצֵירוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ – שיש פתח בין הראשונה לשניה ובין השניה לשלישית, וּפְתוּחוֹת חצירות אלו אף לִרְשׁוּת הָרַבִּים, דהיינו שכל אחת מהן יש לה גם פתח בפני עצמה לרשות הרבים. שאם עֵירְבוּ עירובי חצירות שְׁתַּיִם החיצונות עִם הָאֶמְצָעִית, אך לא עירבו החיצונות זו עם זו, הִיא – האמצעית, מוּתֶּרֶת לטלטל עִמָּהֶן – עם החיצונות, וְהֵם מוּתָּרוֹת לטלטל עִמָּהּ, וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת בטלטול זוֹ עִם זוֹ.

ואף במשנתינו הדין כן, שמאחר ותחום ארבע אמות של השנים החיצונים מובלע עם תחומו של האמצעי רשאים הם להשתמש עמו בשתי האמות המשותפות לשניהם, אך החיצונים אסורים זה עם זה, לפי שאין תחומם משותף כלל.

גמרא

הגמרא מסתפקת בביאור שיטת רבי יוחנן בן נורי: בָּעֵי [–נסתפק] רָבָא, מַאי קָסָבַר – מה היא סברתו של רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, שאמר במשנתינו שאדם ישן קונה שביתה במקומו, מִסְּבַר קָא סָבַר – האם הוא סובר שחֲפְצֵי הֶפְקֵר קוֹנִין שְׁבִיתָה במקום שבו הם עומדים בכניסת השבת, אף שאין להם בעלים המכוונים להקנות להם שביתה זו, ולפיכך אם זכה בהם אדם בשבת אינו רשאי לטלטלם יותר מאלפיים אמה לכל רוח, אפילו אם הניח עירובי תחומין לאיזה צד. וסובר רבי יוחנן בן נורי שגם אדם ישן דינו כחפצי הפקר, וקונה שביתה במקומו בלא שיתכוין לכך. וּבְדִין הוּא דְּלִיפְלוֹג בִּכְלִים – ומן הדין היה שיחלקו רבי יוחנן בן נורי וחכמים לגבי כלים של הפקר, שלדברי רבי יוחנן הם קונים שביתה במקומם ויש להם אלפיים אמה לכל רוח, ולדברי חכמים אינם קונים שביתה אלא נגררים אחר הזוכה בהם בשבת, וממילא היינו יודעים שהם חולקים אף לגבי אדם ישן שדינו כחפץ של הפקר. וְהָא דְּקָמִיפַּלְגֵי – אלא טעם הדבר שנחלקו בְּאָדָם ולא בכלים, כדי לְהוֹרֵיעֲךָ את כּוֹחָן דְּרַבָּנָן – כוחם של חכמים, דְּאַף עַל גַּב דְּאִיכָּא לְמֵימַר – שהיה מקום לומר שגם חכמים הסוברים שחפצי הפקר אינם קונים שביתה מכל מקום מודים הם באדם ישן שקונה שביתה במקומו, וטעם הדבר הוא הוֹאִיל וְאדם נִיעוֹר [–ער] קָנֶה שביתה לפיכך אף אדם יָשֵׁן נַמִּי קָנֶה שביתה, קָא מַשְׁמַע לָן המשנה דְּלָא – שאין הדבר כן, אלא אף באדם ישן נחלקו חכמים על רבי יוחנן בן נורי וסוברים שאינו קונה שביתה. ונמצא שמחלוקת רבי יוחנן בן נורי וחכמים היא בין לגבי חפצי הפקר ובין לגבי אדם ישן.

אוֹ דִּילְמָא – או שמא נאמר באופן אחר, דְּקָסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי בָּעֲלְמָא [–בכל מקום] שחֲפְצֵי הֶפְקֵר אֵין קוֹנִין שְׁבִיתָה במקומם, ובזה הוא מודה לדברי חכמים, וְהָכָא – וכאן לגבי אדם ישן הַיְינוּ טַעֲמָא – טעם הדבר שקונה שביתה משום דְּהוֹאִיל וְאדם נִיעוֹר [–ער] קָנֶה שביתה במקומו לפיכך אדם יָשֵׁן נַמִּי קָנֶה שביתה.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לפשוט הספק: אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, גְּשָׁמִים שֶׁיָּרְדוּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, ולא זכה בהם אדם עד כניסת החג, קנו שביתה במקום וְיֵשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ, ואם זכה בהם אדם בחג אינו רשאי להוציאם חוץ לתחומם, אף אם הניח עירובי תחומין. אבל גשמים שירדו בְּיוֹם טוֹב, לא קנו שביתה במקומם, וְהֲרֵי הֵן כִּרְגְלֵי כָּל אָדָם הזוכה בהם ראשון.

ומבארת הגמרא כיצד יש לפשוט מכאן את הספק: אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא – דברי הברייתא [הסוברת שגשמים של הפקר קונים שביתה במקומם] מבוארים הם, אם תאמר דְּקָסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי שחֲפְצֵי הֶפְקֵר קוֹנִין שְׁבִיתָה במקומם, דְּהָא מַנִּי – שברייתא זו מי אמרה, רַבִּי יוֹחָנָן בן נורי הִיא, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר שרבי יוחנן בן נורי סובר שחֲפְצֵי הֶפְקֵר אֵין קוֹנִין שְׁבִיתָה, אם כן יש לתמוה, הָא מַנִּי – כשיטת מי נאמרה ברייתא זו, הסוברת שמי גשמים קונים שביתה במקומם, הרי זה לֹא כשיטת רַבִּי יוֹחָנָן בן נורי וְלֹא כשיטת רַבָּנָן.

הגמרא מנסה לדחות ראיה זו: יָתִיב [–ישב] אַבַּיֵי [–ונסתפק] וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא – ואמר לשמועה זו, שיש לפשוט הספק מדברי הברייתא. אָמַר לֵיהּ רַב סַפְרָא לְאַבַּיֵי, וְדִילְמָא – שמא נאמר שגְּשָׁמִים הַמְּסוּכִּין לָעִיר עַכְּרִינָן – הברייתא עוסקת, וְאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר דַּעְתָּם עֵילַּיְיהוּ – על גשמים אלו, שחפצים הם לזכות בהם, ולפיכך הם קונים שביתה במקומם כאנשי אותה העיר, אך אין להוכיח מכאן לענין דין חפצי הפקר אם קונים שביתה או לא.

אָמַר לֵיהּ אביי לרב ספרא, לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ – אל תעלה על דעתך לומר כן, שטעם הדבר שיש להם אלפיים אמה לכל רוח הוא משום דעת אנשי העיר, אלא בהכרח צריך לומר שחפצי הפקר קונים שביתה במקומם. דִּתְנַן – שכך שנינו במסכת ביצה (לט.), כּוֹר שֶׁל אדם יָחִיד דין המים שבו כִּרְגְלֵי אותו יָחִיד, ואם לקחם אדם אחר ממנו בשבת אינו רשאי להוליכם אלא למקום שמותר לבעל הבור לילך. וְכוֹר שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר דין המים שבו כִּרְגְלֵי אוֹתָהּ הָעִיר, דהיינו, שמותר להוליכם בכל העיר ואלפיים אמה סביב לה לכל רוח, אך אם עירב אחד מאנשי העיר למזרח או למערב אינו רשאי להוליכם עמו. וְכוֹר הפקר העומד בדרך לשימושם שֶׁל עוֹלֵי בָּבֶל העולים לארץ ישראל, דין המים שבו כִּרְגְלֵי הַמַּלְאָה משם בתחילה, ואם נתנם לאדם אחר אינו רשאי להוליכם אלא למקום שמותר לממלא לילך. מבואר מדברי המשנה, שחפצי הפקר אינם קונים שביתה במקומם, ולפיכך המים שבבור עולי בבל נמשכים הם אחר רגלי הממלאם.

וּמאידך, תַּנְיָא – שנינו בברייתא, שהמים שבבּוֹר שֶׁל שְׁבָטִים, דהיינו בור של עולי בבל, יֵשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ, כלומר, שקנו שביתה במקומם ואינם ברגלי הממלא. ואם כן, קַשְׁיָין אַהֲדָדֵי – יש להקשות סתירה בין המשנה לברייתא. אֶלָּא לַאו שְׁמַע מִינָּהּ – האם אין ללמוד מכך, דְּהָא – הברייתא סוברת כשיטת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי שחפצי הפקר קונים שביתה, וְהָא – המשנה סוברת כשיטת רַבָּנָן שחפצי הפקר אינם קונים שביתה.

וזו היא תשובתו של אביי לרב ספרא, שמאחר ומצינו מחלוקת תנאים בדין חפצי הפקר אם קונים שביתה או לא, מעתה יש לומר שאף הברייתא שהובאה לעיל לגבי גשמים שירדו מערב יום טוב אינה עוסקת בגשמים הסמוכים לעיר, אלא כשיטת רבי יוחנן בן נורי היא, הסובר שחפצי הפקר קונים שביתה במקומם.

כִּי אָתָא – כאשר בא אביי לְקַמֵּיהּ [–לפניו] דְּרַב יוֹסֵף, אָמַר לֵיהּ אביי לרב יוסף, הָכִי קָאָמַר – כך אמר לי רַב סַפְרָא, שיש לדחות את ההוכחה מן הברייתא של גשמים שירדו מערב יום טוב, לפי שניתן להעמידה בגשמים הסמוכים לעיר, וְהָכִי אֲהַדְרֵי לֵיהּ – וכך השבתי לו, שאין דחייה זו מועילה, מאחר וכבר מצינו מחלוקת תנאים במקום אחר לגבי חפצי הפקר אם קונים שביתה.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, וְאַמַּאי לֹא תֵּימָא לֵיהּ מְנוּפָהּ – מדוע אינך אומר לרב ספרא שמגוף דברי הברייתא מוכח שאין היא עוסקת בגשמים הסמוכים לעיר, דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם תעלה על דעתך לומר בְּגַשָּׁמִים הַמְּסוּכִּין לָעִיר עַכְּרִינָן, אם כן יש לתמוה, הַאי – מדוע נקטה הברייתא לשון זה 'יֵשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ', הָא – הרי 'כִּרְגְלֵי אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר' מֵיבַּעְיָא לֵיהּ – צריכה היתה הברייתא לומר, לפי שהלשון 'יש להם אלפיים אמה' שייך רק באלו הקובעים שביתה מחמת עצמם, אבל גשמים הסמוכים לעיר ששביתתם נקבעת מחמת בני העיר שייך בהם הלשון 'ברגלי אנשי אותה העיר'. אלא בהכרח צריך לומר שאין הברייתא עוסקת

המשך בעמוד כז

בגשמים הסמוכים לעיר אלא בגשמים של הפקר, והיא סוברת כשיטת רבי יוחנן בן נורי שחפצי הפקר קונים שביתה במקומם.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא שגשמים היורדים ביום טוב הרי הם כרגלי כל אדם: **אָמַר מָר** – שנינו לעיל בברייתא, שגשמים שירדו **בְּיוֹם טוֹב הֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי כָּל אָדָם** הממלאם, שמאחר ולא קנו שביתה מערב יום טוב נגררים הם אחריו.

מקשה הגמרא: **וְאַמַּאי** – מדוע דינם של גשמים אלו כרגלי כל אדם, **לֵיקְנֵי שְׁבִיתָה בְּאוֹקְיָינוֹס** – היה להם לקנות שביתה בין השמשות כשהיו עדיין בים האוקיינוס, שהרי מי הגשמים מן הים הם באים, ונמצא שלאחר שקנו שביתה יצאו מתחומם, ומעתה אין לטלטלם אלא בארבע אמות בלבד. **לֵימָא** – לכאורה יש לומר מחמת קושיא זו, שהברייתא דְּ**לָא כְּשִׁיטַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר** היא, **דְּאִי כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הָא אָמַר** – הרי הוא סובר (תענית ט:) **שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ מֵמֵי אוֹקְיָינוֹס הוּא שׁוֹתֶה**, לפי שמי הים מתאדים ויורדים לאחר מכן כגשם.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק**, **הָכָא** – כאן, בברייתא זו, **בְּעָבִים שֶׁנִּתְקַשְּׁרוּ** – בעננים שנתאספו כבר **מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב עַכְשָׁיו** – אנו עוסקים, דהיינו, שנתאדו מי הים מערב יום טוב ונאספו בתוך העננים, ולפיכך לא קנו שביתה באוקיינוס, ועל כן כשיורדים הם על הארץ ביום טוב נגררים אחר רגלי הממלאם.

שבה הגמרא ומקשה: **וְרֵילְמָא הָנָךְ אָזְלֵי וְהָנָךְ אַחֲרִינֵי נִינְהוּ** – שמא עננים אלו שנתקשרו מערב יום טוב הלכו למקום אחר, ואלו העננים המורידים עתה גשמים ביום טוב אחרים הם, שנאספו מימיהם ביום טוב עצמו, וקנו שביתה מערב יום טוב בים אוקיינוס, ולאחר מכן יצאו חוץ לתחומם, ואם כן כיצד מותר ביום טוב להזיזם ממקומם.

מתרצת הגמרא: **דְּאִית לְהוּ סִימָנָא בְּגַוַּויְיהוּ** – מדובר באופן שיש לו לממלא סימן בעננים אלו, לידע שהם אותם העננים שנתקשרו מערב יום טוב, ולא באו אחרים תחתם.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה אמור תירוץ אחר, שאף אם יש לו ספק בדבר, מכל מקום **הָוֵי סָפֵק דְּרַבָּנַן** – הרי זה ספק בדין דרבנן, **וְכלל הוא בידינו שכל סָפֵק דְּרַבָּנַן הולכים בו לְהָקֵל**, ועל כן אף בזה יש להקל ולומר שאלו הם העננים שנתקשרו מערב יום טוב.

שבה הגמרא ומקשה: אף אם לא קנו מי הגשמים שביתה באוקיינוס, לפי שכבר נתאספו בעננים מערב יום טוב, מכל מקום עדיין יש לתמוה, **וְלֵיקְנֵי שְׁבִיתָה בָּעָבִים** – שיקנו מים אלו שביתה בתוך העננים, שהרי שהו בתוכם בשעת בין השמשות, ונמצא שלאחר מכן כשירדו הגשמים לארץ יצאו חוץ לתחומם ואין להם אלא ארבע אמות בלבד. ומאחר והברייתא מתירה להוליכם ברגלי כל אדם, **תִּיפְשׁוֹט מִינָּה** – יש לפשוט מכאן **דְּאֵין** דין **תְּחוּמִין** נוהג **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה** טפחים, ועל כן אין מי הגשמים קובעים שביתה בתוך העננים, **דְּאִי יֵשׁ** דין **תְּחוּמִין** למעלה מעשרה אם כן **לֵיקְנֵי שְׁבִיתָה בָּעָבִים**.

דוחה הגמרא: אין לפשוט מכאן את הספק אם דין תחומין נוהג במקום שהוא למעלה מעשרה, **לְעוֹלָם אֵימָא** [–אומר] **לָךְ שֵׁשׁ** דין **תְּחוּמִין** למעלה מעשרה, **וּמכל מקום** לא קנו מי הגשמים שביתה בתוך העננים, משום **דְּמַיָּא בְּעֵיבָא מִיבְּלַע בְּלִיעֵי** – מי הגשמים בלועים בתוך העננים, והרי הם כמי שאינם, ולפיכך אינם קונים שביתה כלל בשעת בין השמשות.